

Учень перетворюється на суб'єкта процесу свого розвитку. Знання, уміння, навички і сам учитель стають засобами та умовами розвитку і тим самим створюють освітнє середовище, в якому вихованець має знайти свою індивідуальну нішу. Здобуття учнем певного мінімуму знань, умінь та навичок змінюється на проектування та створення освітнього середовища, допомагає розкриттю природних даних до саморозвитку пізнавальних, емоційних, фізичних та духовних здібностей.

Список використаної літератури

1. Буйдіна О. О. Формування навичок самоосвітньої діяльності школярів засобами історичного матеріалу / О. Буйдіна // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. праць. – Вип. 24. – Вінниця : ТОВ «Планер», 2008. – С. 221–225.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Пометун О., Пирожено Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. / За ред. О.І. Пометун. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
4. Ушинский К.Д. Сочинения. – Т. 10. – М., 1950. – 665 с.

ПЕРШІ КРОКИ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ НА ТЕРЕНАХ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ярошенко О. Г.

Інститут вищої освіти НАПН України

За кількістю осіб з вищою освітою Україна входить у п'ятірку найосвіченіших країн світу. Чого не скажеш про якість і рівень практичної підготовки вітчизняних здобувачів вищої освіти. Роботодавці нарікають, що попри високий рівень теоретичних знань, але неналежну практичну підготовку, молодих фахівців доводиться часто перенавчати на робочому місці. Тобто, існує протиріччя між вимогами ринку праці до практичної підготовки випускників закладів вищої освіти і недостатнім рівнем її забезпечення у процесі університетського навчання. Водночас зарубіжний досвід доводить, що зазначене протиріччя можна долати за допомогою імплементації дуальної форми здобуття вищої освіти, яка є ефективною щодо всіх освітніх ланок, в тому числі й вищої освіти.

В умовах глобалізації освітніх процесів дуальна форма здобуття вищої освіти відіграє роль чинника забезпечення відповідності підготовки випускників закладів вищої освіти вимогам ринку праці, зміцнення матеріально-технічної бази за рахунок капіталовкладень у неї роботодавців, осучаснення освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти, підвищення конкурентоспроможності не лише випускників, а й закладів вищої освіти; стимулювання науково-педагогічних працівників до удосконалення педагогічної майстерності і розвитку професійної компетентності.

У першій редакції Закону України «Про вищу освіту» (2014 рік) дуальної форми ще не було передбачено. Натепер в Україні унормовано три форми навчання: інституційну, індивідуальну і дуальну. Дослівно «дуальний» означає подвійний. Це зовсім не означає отримання студентом відразу двох вищих освіт. Як зазначено у Законі України «Про освіту», «дуальна форма здобуття освіти - це спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти (в інших суб'єктів освітньої діяльності) з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору» [1, стаття 9].

Закон України «Про вищу освіту (зі змінами) уточнює наведене визначення стосовно вищої освіти: «дуальна форма здобуття вищої освіти – це спосіб здобуття освіти здобувачами денної форми, що передбачає навчання на робочому місці на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації обсягом від 25 відсотків до 60 відсотків загального

обсягу освітньої програми на основі договору. Навчання на робочому місці передбачає виконання посадових обов'язків відповідно до трудового договору [2, стаття 49].

Як бачимо, робота на робочому місці стає частиною навчального процесу, а не якимось підробітком. Окрім підвищення якості підготовки випускників, дуальна форма здобуття вищої освіти виступає чинником забезпечення якості вищої освіти за рахунок органічного поєднання теоретичної підготовки (на заняттях в університеті) і практичної (підприємствах, в установах та організаціях). Студенти, корті навчаються за дуальною формою навчання, отримують зарплату (ставку чи частину ставки), мають на робочому місці наставника/куратора, в умовах реального виробничого процесу здійснюють дослідження за темою бакалаврської чи магістерської роботи. Дуальна форма здобуття освіти економить час адаптації випускників до виконання професійних обов'язків після закінчення університету.

Запровадження дуальної форми навчання не є швидкоплинним процесом, бо потребує: змін у законодавстві, згоди і готовності бізнесу та державних організацій, установ до участі у реалізації дуальної освіти; розроблення трьохсторонніх угод (заклад вищої освіти – підприємство – здобувач вищої освіти) і створення загальних правил співпраці всіх сторін; вирішення фінансових питань щодо оплати праці студента на робочому місці й оплати праці куратора із числа представників організації (підприємства, бізнес-структури, установи тощо); зміни навчальних планів, адже за дуальної форми навчання до них має бути включено час, відведений на навчання на робочому місці.

В плані ефективності дуальної освіти показовим є досвід Німеччини, де понад 50 років успішно реалізується ця форма навчання. Ідею дуального навчання підхопили багато розвинених країн світу. Тож закономірно, що Україна не обійшла увагою цей цінний зарубіжний досвід. Дещо повільно, але ми рухаємось у напрямку запровадження дуальної форми здобуття вищої освіти. Очевидно, даються взнаки новизна форми навчання, необхідність модернізації освітнього процесу, налаштованість і фінансова готовність роботодавців прийняти на себе і забезпечувати ту частину підготовки здобувача вищої освіти, яка відбувається на виробництві. У 2013 році з метою популяризації дуальної освіти громадська організація «Українська Асоціація Маркетингу» у партнерстві з Представництвом Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні (ФФЕ) та Сумським державним університетом розпочали виконання проекту «Впровадження елементів системи дуальної освіти у ВНЗ України задля підвищення конкурентоспроможності випускників на ринку праці». У 2014 році за підтримки МОН України було організовано виконання 14 пілотних проєктів з упровадження елементів дуальної освіти. Означена проєктна діяльність посприяла розробленню Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, задля чого у 2017 році МОН України створило робочу групу. Концепція пройшла громадське обговорення і 19 вересня 2018 року була затверджена Кабінетом Міністрів України [3]. У Концепції окреслено три основні етапи її реалізації:

I етап. Розроблення нормативно-правової бази для запровадження дуальної освіти у повному обсязі (2018 рік).

II етап. Розроблення типових моделей дуальної форми здобуття освіти у закладах вищої освіти, закладах професійної та фахової передвищої освіти. Пілотування моделей. Оцінка ефективності (2019-2020) роки.

III етап. Створення кластерів дуальної освіти на базі спроможних закладів освіти та зацікавлених суб'єктів господарювання (2020-2023 роки)» [3].

Нині на завершальному етапі перебуває третій етап, організований у формі широкомасштабного експерименту (стартували 44 заклади, а потім кількість зросла за рахунок ініціативного приєднання інших) щодо впровадження дуальної форми здобуття передвищої і вищої освіти. У цьому проєкті окрім дослідження можливостей адаптації німецької системи дуальної освіти, увага звертається на очікування та перешкоди запровадження дуальної форми навчання в Україні. За висновками цього дослідження планується розроблення рекомендацій органам державної влади, закладам освіти, роботодавцям.

Упродовж останніх восьми років було проведено низку різноманітних заходів: Міжнародних конференцій, круглих столів, інформаційних поїздок до Німеччини, експертних

зустрічей, нарад тощо. У 2020 році було оприлюднено Аналітичний звіт за результатами першого року проведення широкомасштабного експерименту [4].

В організаційному плані для навчання за дуальною формою здобуття вищої освіти важливим документом є тристоронній договір між закладом вищої освіти, роботодавцем та здобувачем вищої освіти. Він передбачає:

«порядок працевлаштування здобувача вищої освіти та оплати його праці;
обсяг та очікувані результати навчання здобувача вищої освіти на робочому місці;
зобов'язання закладу вищої освіти та роботодавця в частині виконання здобувачем вищої освіти індивідуального навчального плану на робочому місці;
порядок оцінювання результатів навчання, здобутих на робочому місці» [2, стаття 49].

Вкладаючи кошти у дуальну освіту, роботодавці готують працівників для свого виробництва і є зацікавленими, щоб випускник після отримання диплому про вищу освіту повернувся до них як штатний працівник. В цьому полягає істотна складність організації дуальної форми здобуття вищої освіти у вітчизняних закладах вищої освіти. Адже мають бути виробничі потужності, які потребують саме тих фахівців, які обирають дуальну форму здобуття вищої освіти. Здобувач вищої освіти має бути мотивованим до подальшої праці на виробництві, де відбувалось дуальне навчання або на іншому аналогічному. Звідси стає очевидним, що 100-відсоткового переведення студентів тієї чи іншої спеціальності на дуальну форму здобуття вищої освіти не може бути, і потреби в цьому теж немає. Але це не привід стримувати прагнення закладів вищої освіти до запровадження дуальної форми навчання. Тим паче, що під час ліцензування та акредитації НАЗЯВО послуговується таким показником, як впровадження дуального навчання.

Нині на сайтах багатьох закладів вищої освіти у вільному доступі є інформація про розроблені на інституційному рівні Положення про організацію дуального навчання та його перші результати. Звичайно, у тих сферах, де функціонують великі корпорації, є достатні виробничі потужності, можливостей значно більше. Але, на моє глибоке переконання, за бажанням роботодавців і закладів вищої освіти дуальне навчання можливе з будь-яких спеціальностей, в тому числі й педагогічних. Заклади середньої освіти, як ніколи раніше, потребують педагогічних працівників, які добре підготовлені до реалізації Концепції нової української школи. Тому районні відділи освіти, виходячи з потреб району, могли б організовувати підготовку студентів за дуальною формою здобуття вищої освіти у закладах середньої освіти, де є потреба в учителях конкретних навчальних предметів й існує належне матеріально-технічне забезпечення, а також працюють учителі, здатні стати кураторами/наставниками (зовсім необов'язково, щоб вони працювали у цій школі). Звичайно, має бути вирішена фінансова сторона переходу на цю форму навчання (грошові винагороди здобувачам освіти і їхнім наставникам). Але це варте запровадження, оскільки завдяки дуальному навчанню можна зменшити кількість вакансій і якісно готувати молодих учителів до педагогічної діяльності у сучасній школі.

Список використаної літератури

1. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII : [редакція від 21.11.2021 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Про вищу освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII (із змінами і доповненнями). : [редакція від 12.08.2022 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2022. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
3. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти <https://mon.gov.ua> › app › kontseptsii-dualnoi-osviti
4. Аналітичний звіт за результатами першого року проведення експерименту із запровадження пілотного проєкту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти відповідно до наказу МОН від 15.10.2019 №1296 «Щодо запровадження пілотного проєкту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки

фахівців за дуальною формою здобуття освіти» / О. Давліканова, Т. Іщенко, А. Чайковська. – Київ, 2020. – 96 с. <https://nmc-vfpo.com/wp-content/uploads/2020/09/dualna-web-15-53.pdf>